

**СОЦИАЛНА МОБИЛИЗАЦИЯ И
ОВЛАСТЯВАНЕ НА РОМИТЕ –
НЕОБХОДИМАТА ПЕРСПЕКТИВА
В СТРАТЕГИИТЕ ЗА СОЦИАЛНО
ВКЛЮЧВАНЕ НА РОМСКАТА ОБЩНОСТ**

Лилия Макавеева

**Дефиниране на границите на ромския въпрос:
От „бедността на ромите” към „социалното
изключване на ромската общност”**

С дълбоките общественopolитически промени в България след 1989 г., настъпват съществени икономически промени, които засягат наред с всички останали социални групи и българските роми.

Най-видимата промяна за ромите е тази, че с разрушаването на централно планираната икономика и със загубата на държавната опека те загубват сигурните си дотогава работни места в държавните промишлени и селскостопански предприятия. Това се отразява тежко върху техния финансов статус. Последвалата либерализация на цените, хиперинфлацията и отпадането на регулативните функции на държавата в почти всички обществени сфери засягат благосъстоянието на почти цялото население на държавата, но най-масово и силно ромите, като почти цялата общност преминава в състояние на дълбока бедност. Непритежаването на частна собственост от повечето роми преди 1945 г. ги изключва на практика и от последвалия процес на реституция, при който на собствениците са върнати отнетите от национализацията имущество и земеделска земя. По този начин ромите се лишават от възможността да осигурят доходи за семействата си и от притежаването на частна собственост.

Илона Томова в своя статия пояснява: „Въпреки че това са условия, които водят до бързо обедняване на значителни слоеве от населението, **бедността не е разпределена по равно сред различните етнически групи. Най-масова и дълбока е тя при ромите** в страната. По данни на Световната банка от 1995 г. бедността сред етническите българи е била два пъти по-ниска в сравнение с тази при българските турци и пет пъти по-ниска в сравнение с ромската общност. Тя е засягала над две трети от домакинствата на ромите, над една трета от тези на българските турци и около една седма от домакинствата на етническите българи (ПРООН, 1998; Томова 2006).

Засилването на мизерията и бедността сред ромите в периода на дълбоки социалноикономически и политически трансформации у нас привлича вниманието на учени, на отделни представители на български неправителствени организации и на президента Желев, но липсва политическа воля за приоритетно решаване на проблемите на социалното им изключване. Различни международни хуманитарни организации алармират не само българската, но и цялата европейска общественост за положението, в което изпадат ромите както от посткомунистическа България, така и от останалите страни в преход от Централна и Източна Европа. Постепенно въпросът за бедността им поражда и други въпроси, свързани с факторите и причините за тази бедност и последствията от нея. Адресират се въпросите на неграмотността, ранното отпадане на ромските деца от училище и влошаващия се образователен статус на общността като цяло. Наред с предприетите дейности за облекчаване на бедността на ромското население се провеждат различни изследвания не само на културните специфики на ромите, но и на социалноикономическото състояние на общността. Така са разкрити причинно-следствените връзки между ниския образователен и квалификационен статус, влошения здравен статус, бедността, пространствената сегрегация на мнозинството роми в обособени квартали и изключването на ромската общност от основните обществени сфери.

Заедно с констатациите за „социалното изключване” на ромите в общественото пространство се говори и за мерки, които да подкрепят „социалната интеграция” на общността. Със заявката на България за членство в Европейския съюз страната поема и ангажимента да работи за разрешаването на тези проблеми. Под натиска на Европейския съюз, на активистите на неправителствените организации и на формиралата се към края на века малобройна ромска интелигенция, през 1999 г. българското правителство приема Рамкова програма за равнопоставено интегриране на ромите в българското общество (РПРИРБО). Освен че са очертани основните приоритети във връзка с ромската интеграция за следващите 10 години, с този документ индиректно, в контекста на дискурса за социалната интеграция, е адресиран въпросът за цялостното и всеобхватно социално изключване на ромската общност. Така от първоначалното адресиране на въпроса за дълбоката бедност, в която изпадат ромите в резултат на социалноикономическите и политическите трансформации, проведени в страната след 1989 година, с течение на времето се стигна до адресирането на въпроса за **социалното изключване** на ромската общност¹.

Въпреки, че РПРИРБО не е утвърдена на най-високо политическо ниво и на практика заложените в него приоритети така и не получават своя оперативен план, обезпечен с финансов, човешки и материален ресурс, този документ утвърждава в обществения дискурс мнението, че **ромската общност е**

¹ Социалните изследователи полагат усилия да отграничат понятията „бедност” и „социално изключване”. На базата на изследвания на процесите на депривация и бедност в Дания Мъфелс показва, че в тази скандинавска държава само 30% от бедните могат да бъдат определени като „социално изключени”, а в същото време 7.6% от социално изключените по никакъв начин не могат да бъдат определени като бедни. (И. Томова. Социално-икономическо положение на етническите малцинства в България 2008).